

1. Water – meer dan H₂O

P.J. Schroevers

Wie in de stukken van de Raad van Europa, onze eigen Wet verontreiniging oppervlaktewateren of andere officiële paperassen over het waterbeheer zoekt wat er zo onder water verstaan wordt, doet dat tevergeefs: een definitie van wat water is, zal hij er niet vinden. Maar dankzij de omschrijvingen die in deze stukken noodzakelijk zijn, komt hij er toch wel zo'n beetje achter wat men bedoelt, als er over water gesproken wordt. Water is iets dat je drinken kunt, waarin je zwemt, waar ons vuil in wordt opgevangen en afgebroken, waar ook vissen in leven, die wij dan weer kunnen vangen en opeten. Water is dus zoiets als een optelsom van functies voor de menselijke samenleving.

Er bestaat een beperkt aantal functies – naast de genoemde misschien nog een tiental – en voor ieder van die functies zijn normen te stellen: afspraken over wat men nog als 'goed', wat als 'niet meer goed' wil beschouwen. Het waterbeheer streeft naar 'gezond' water. In gezond water is aan al die normen voldaan.

Gezondheid is dus óók een optelsom, namelijk van ons bekende eigenschappen. Als nu de techniek in staat is om ervoor te zorgen dat die normen niet worden overschreden, dan is de zaak rond. Dan kan men zeggen de zaak in de hand te hebben, dan is het mogelijk om voorspellingen te doen, om kostenberekeningen uit te voeren en om een 'Wet verontreiniging oppervlaktewateren' in uitvoering te brengen volgens het principe 'de vervuiler betaalt'.

Het is wat je zou kunnen noemen een 'modelbenadering'. De wereld wordt opgevat als een optelsom van dat wat we ervan weten. Een maatschappelijk verschijnsel: het stinkende water als een resultante van een aantal maatschappelijke krachten is herleid tot een technisch-wetenschappelijk probleem. Dat is daarmee buiten de politiek komen te staan, dat is door deskundigen in witte doktersjassen aan te pakken en waarover anderen hun mond moeten houden.

Alleen de financiering blijft een punt van discussie, want wie doet het water stinken? Maar als de burger betaalt, is het probleem aan alle kanten rond: iedereen zijn pleziertjes, zijn luxe, zijn industrie en werkgelegenheid – en de dokters van het water zorgen ervoor dat het goed blijft.

Waarom blijft het water dan niet goed? Hoe komt het dat ondanks het bouwen van steeds meer zuiveringsinstallaties het water steeds slechter wordt? Kennelijk gaat het hier helemaal niet om zo'n erg wetenschappelijk-technisch probleem. We denken dan gauw aan het Rijnoverleg dat voortdurend het slop in raakt. En we denken aan al die organische verbindingen die de Duitse industrie op diezelfde Rijn loost – die we niet

eens k nnen. Laat staan kunnen m ten. Hoe zouden we dan normen kunnen stellen? Maar de industrie m g lozen omdat er geen verbod is. We hebben er immers geen normen voor. Het gaat hierbij om heel andere dan wetenschappelijke en technische argumenten.

Maar zelfs als we dat even opzij zouden zetten, dan n g blijkt op de ‘modelbenadering’ geweldig veel kritiek te geven te zijn. Kleine voorbeeldjes laten zien dat de zaak wel heel wat ingewikkelder is dan het model doet veronderstellen.

Botulisme bijvoorbeeld: het optreden van de zeer giftige boterzuurbacterie in opgewarmd, sterk verrijkt water. Wie had gedacht dat een samenloop van omstandigheden tot zoiets zou leiden? Niet de techniek uiteraard want dit alles zit immers niet in hun model? Men mag dat onze technici niet aanrekenen: zij zijn onze lieve Heer niet. Maar we mogen niet net doen alsof ze die w l zijn.

Water is veel meer dan een optelsom. Water is een hecht samenspel van vele dode en levende elementen: stroming, temperatuurvariatie, zouten en mineralen, zuurgraad; en bovendien planktonalgen, vissen, bacteriën, waterplanten, slakken en insecten, enzovoort. En alles daarbinnen bestaat dankzij elkaar: het is een samenspel tussen al die elementen, dat de omstandigheden maakt, waaronder die elementen zijn wat ze zijn. We noemen zo’n samenleving een ‘ecosysteem’; het houdt in dat alles tezamen als  n geheel functioneert, met als resultaat een stabiele toestand.

Bestudering van het ecosysteem als geheel leert dat het vooral de energiestromen zijn, die sterk bepalend zijn voor wat het verdragen kan. Stabiele toestanden binnen het ecosysteem kunnen alleen bestaan als ook de uitwendige invloeden stabiel blijven. Het is de stabiliteit die voorwaarde is voor een water dat aanvaardbaar is voor mensen, planten en dieren. Een samenleving die die stabiliteit niet weet op te brengen, zal zonder pardon het water – en daarmee ook zichzelf – kwaad berokkenen. Als we in deze lijn doorredeneren, dan moet onze conclusie zijn dat – hoe goed bedoeld alle pogingen ook zijn – het bouwen van zuiveringsinstallaties g en oplossing is van het probleem van het water. Wat zij doen is maar een kleine fractie van wat gedaan moet worden: hun winst is maar van tijdelijke aard. En eigenlijk wéten we niet wat er allemaal gezuiverd moet worden. Tenzij we als norm stellen: we mogen niet meer lozen.

Maar dan komen heel andere vragen en problemen aan de orde. Want hoe kan onze economie dan draaiende blijven? Zo is de zuivering een stuk zelfmisleiding. Maar ze is meer: het bedrijf is zelf een onderdeel geworden van groei-om-de-winst; om dat dus, wat ten behoeve van ons water juist bestreden moet worden. Zuiveren kost energie. Zuiveren verspilt nog meer energie. En voor zuivering is een hele markt ontstaan die

zelf de economie een belangrijke impuls geeft: en daarbij dan nog het alibi heeft zo goed te zijn voor de natuur!

Eigenlijk zou je je het zo kunnen zeggen: de *winsten* die in onze economie gemaakt worden, zijn in feite de *verliezen* die de natuur lijdt. Alleen door die verliezen te voorkomen is de natuur te redden. Zuivering van water, verbetering binnen de huidige verhoudingen is niet alleen géén stapje op de goede weg. Het is nog meer: een versteviging van een verkeerde weg. Het is een stukje van dat wat ze zelf bestrijden wil.

Laten we, als we onze zuiveringsheffing gaan betalen, daar eens over nadenken.